

СЕКЦІЯ 14.

РОЛЬ КРИМІНАЛІСТИКИ, СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ, СУДОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА МЕДИЦИНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СУДОЧИНСТВА

Тіщенко Валерій Володимирович

Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри криміналістики,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України

КРИМІНАЛІСТИКА ЯК ЮРИДИЧНА НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Криміналістика як наука почала своє формування в XIX столітті завдяки працям Л. фон Ягемана (1838-1841), М. Орлова (1833), Я. Баршева (1841), О. Квачевського (1864-1867), Г. Гросса (1892) та інших вчених і практиків [1; 2]. Хоча певні засоби і прийоми отримання відомостей щодо злочину і злочинця людство застосовувало з давніх давен, об'єктивність і нові методи здобуття такої інформації стали можливими лише з відкриттями і винаходами у науці і техніці, з появою та усталенням гуманістичних поглядів на людину, її права і свободи у життєдіяльності суспільства і держави. Ось чому криміналістика, як назвав цю науку Г. Гросс, привернула до себе увагу у практиці розслідування, припинення, запобігання злочинів і судового розгляду кримінальних справ щодо них.

Але що це за наука, яка її природа і призначення? Спочатку можливості природничих і технічних наук, які стали використовуватися в розслідуванні, застосування методів і засобів цих наук наводило на думку про природничо-технічну природу криміналістики. Проте зазначені методи і засоби мали чітку спрямованість: слугувати виявленню, фіксації і дослідженню доказів у кримінальному провадженні, сприяти з'ясуванню обставин кримінально-релевантної події, які включаються у предмет доказування та які дозволяють встановити факт і сутність злочину та дати йому правильну кваліфікацію.

Захоплення можливостями у виявленні і дослідженні речових доказів призвело до заперечення ролі і значення свідчень учасників кримінального провадження щодо сутності і обставин події, що розслідується, до твердження про «обманливість і небезпечність» показань свідків, що зумовлюється об'єктивними (зовнішніми) і суб'єктивними (внутрішніми, психічними) факторами [3, с. X-XI, XV]. Але подальші успіхи психології, медицини, соціології та інших наук щодо людини – її психіки, особливостей мислення і проявів та форм діяльності, самооцінки дозволило не тільки критично оцінювати показання і поведінку учасників розслідування (потерпілого, свідка, підозрюваного), а й відшукувати і пропонувати конструктивні положення і рекомендації щодо об'єктивізації їхніх показань, виявлення неправдивості, приховування певних обставин, перекручення фактів тощо.

Все це свідчить про правове спрямування методів, прийомів і засобів криміналістики, про її юридичну природу.

Важливою проблемою є з'ясування зв'язків криміналістики з кримінальним правом і кримінальним процесом. Поширена думка про те, що криміналістика зародилася у межах кримінального процесуального права [4, с. 36; 5, с. 20]. Дійсно, криміналістичні рекомендації щодо проведення окремих слідчих дій зустрічаються у кримінально-процесуальній літературі XIX століття. Це важливо відзначити, оскільки крім завдань і форми проведення слідчих дій потрібно було пояснити їх зміст, дати рекомендації із застосування певних прийомів і засобів з виявлення, фіксації і вилучення доказів. Проте рекомендації і правила криміналістичного характеру наводяться в літературних та правових джерелах задовго до виникнення кримінально-процесуального права як окремої галузі права і юридичної науки [6, с. 6-66].

Існує й тісний зв'язок криміналістики з кримінальним правом. Так, рекомендації криміналістики (особливо в криміналістичній методиці розслідування) спрямовані на встановлення сутності кримінально-релевантної події та встановлення складу певного виду злочину, тобто норми кримінального закону зумовлюють направленість слідчо-криміналістичної діяльності. З іншого боку, правильна кваліфікація злочину, вирішення багатьох інших завдань кримінально-правового характеру стають можливими лише після встановлення дійсних обставин злочину за допомогою криміналістичних методів, прийомів і засобів.

Таким чином, криміналістика не просто «обслуговує» кримінальне право і кримінальний процес, – вона *забезпечує* виконання багатьох найважливіших завдань, які ставляться кримінальним і кримінальним процесуальним законами перед правоохоронними і судовими органами. Без криміналістичних знань та вмінь не

можливе ефективне розслідування злочинів та здійснення справедливого правосуддя.

Все висловлене дає підстави стверджувати, що криміналістика повинна бути однією з обов'язкових навчальних дисциплін вищих юридичних навчальних закладів. Її значення не обмежується сферою кримінально-процесуальної діяльності. Криміналістика досліджує закономірності деліктної діяльності та можливості виявлення, розслідування і запобігання правопорушень у всіх сферах суспільних відносин: адміністративно-правових, цивільно-правових, аграрно-правових, трудових та інших.

Сучасна криміналістика стала специфічним і єдиним науковим утворенням, через яке природничо-наукові, технічні й технологічні досягнення світового суспільства екстраполюються, трансформуються і використовуються для встановлення юридично й історично значущих фактів у різноманітних галузях юриспруденції і практичної діяльності.

Криміналістика розробляє методи, прийоми і засоби пізнання сутності і фактичних обставин подій, що мабуть правове значення у різних сферах як суспільної життєдіяльності, так і в житті окремої людини. Все це дає змогу застосовувати криміналістичні знання для вирішення різноманітних теоретичних і практичних завдань пізнавальної, пошуково-інформаційної та засвідчувальної спрямованості у правозастовчій діяльності різного напрямку в залежності від ситуацій і завдань, що постають перед юристом.

Отже криміналістичні знання необхідні у професійній діяльності суду, прокурорів, слідчих, детективів, працівників оперативних підрозділів, адвокатів, нотаріусів, всіх службових осіб, які стикаються з необхідністю прийняття правомірного рішення на основі здобутих і доказово підтверджених фактів.

Список використаної літератури:

1. Белкин Р.С. История отечественной криминалистики / Р.С. Белкин. – М.: НОРМА, 1999. – 486 с.
2. Энциклопедия криминалистики в лицах / под ред. В.Ю.Шепитько. – Х.:Апостиль, 2014. – 400 с.
3. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. Новое изд., перепеч. с изд. 1908 г. / Г. Гросс. – М.: ЛексЭст, 2002. – 1088 с.
4. Варфоломеева Т.В. Криміналістика /Т.В.Варфоломеева, В.Г. Гончаренко та ін.- К.: Юрінком Інтер, 2011. – 504 с.
5. Россинская Е.Р. Криминалистика / Е.Р. Россинская. – М.: НОРМА, 2006. – 384 с.
6. Ищенко А.В. Летопись криминалистики: даты, факты, имена.- К.: 2016. – 382 с.